

LUKEMISEN TAIDOSTA.

»Nuo hyvät ihmiset eivät tiedä, kuinka paljon aikaa ja vaivaa on vaatinut *lukemisen oppiminen*. Minä olen tarvinnut siihen kahdeksankymmentä vuotta, enkä vielä nytkään voi sanoa päässeeni perille.

Goethe.

Eckermann: »Gespräche mit Goethe» (Keskusteluja Goethen kanssa) 18/1 1830.

Kuuluisa luonnon ja kirjallisuuden tutkija ja tuntija Wilhelm Bölsche on lausunut, että koulun etupäässä tulee opettaa lukemaan, s. o. herättää oppilaisissa halua lukemisella kartuttamaan tietojaan. Sangen sievällä tavalla on eräs ranskalainen naiskirjailija Marie Halt kirjassaan »Susette» esittänyt tämän tarkoituserän nimellä »La clef du trésor» (aarraiton avain). Opettajatar kutsuu koulusta lähtevät tytöt vielä kerran luokahuoneeseen ja kysyy heiltä: »Miksi te oikeastaan olette koulussa oppineet lukemaan?» Kaikki tytöt tuijottavat vuoroin opettajattareen, vuoroin luokkahuoneen kattoon. Kun ei kukaan vastannut, jatkoi opettajatar: »No koska ette sitä tiedä, niin tahdon sen teille sanoa: Jotta te lukisitte!» Tytöt nauroivat tälle yksinkertaiselle vastaukselle, ja opettajatar ilmoitti heille nyt, että heillä lukemisen taidossa on avain maailman ihanimman aarraitton, ja heti ryhdytään perustamaan pientä kirjastoa.

Voidaan vaikkapa myöntää, kuten Bölsche arvelee, että koulun varsinaisena tarkoituksena on totuttaminen itsenäiseen lukemiseen, jolloin sillä ymmärretään sitä, että oppilas koulusta lähtiessään on pääasiallisesti oppinut kartuttamaan tietojaan, kehittämään luonnettaan ja palvelemaan ihmiskunnan korkeita ihanteita hakemalla uutta virikettä kaikkeen tähän kirjallisuuden aina raikkaina pulppuavista lähteistä. Paremmiin kuin kukaan muu kansa ovat pohjoisamerikkalaiset käsittäneet tämän ja sen takia niin sanoakseni peittäneet

koko maansa kirjastoilla *). Mutta aivan oikein huomauttaa Melvil Dewey, eräs kirjastoaatteen kaikkein etevimpiä ajajia Amerikassa: »Maamme parhaimmat älyt ovat siinä yksimielisiä, että kirjat itsessään eivät muodosta mitään kirjastoa, vaan ainoastaan siihen tarpeellisen raaka-aineksen. Pääasia on tietysti lukea niitä hartaasti ja — ennen kaikkea — lukea niitä oikein. Mutta tämä onkin sangen vaikea asia, paljon vaikeampi kuin yleensä otaksutaan. Sanoihan itse tuo suuri älyniekka Goethekin: »Nuo hyvät ihmiset eivät tiedä, miten paljon aikaa ja vaivaa lukemisen oppiminen on maksanut. Minä olen käyttänyt siihen 80 vuotta, enkä vielä nytkään voi sanoa päässeeni perille.»

Ken ei yhtään ole käynyt koulua tai aivan vähän, hän kehittäköön ensin lukuhaluansa ja lukutaitoansa muutamilla maailman kirjallisuuden parhaimmilla romaaneilla, kuten Goethen, Dickensin (m. m. »Oliver Twist»), George Sandin (esim. »Pikku Fadette»), Zolan (esim. »Germinal») ja Tolstoin (esim. »Ylösousemus»). Etupäässä tulisi lukea semmoisia romaaneja, jotka valaisevat ihmistuntemusta ja inhimillisen kulttuurin kehitystä; sangen suotavaa on myös, että luetaan jos mahdollista kaksi tai kolme saman kirjailijan romaania, jotta lukija voisi muodostaa itsellensä jonkin käsityksen luetun kirjailijan elämäkatsomuksesta ja esitystavasta. Missään tapauksessa ei saa pitää romaaninlukemista pelkkänä ajanviettona, kuten korttipeliä ja sen semmoista, vaikka tämä valitettavasti on sangen tavallista. Rakkausromaaneja ei tarvitse karttaa, onhan rakkaus maailman mahtavin voima, mutta jos tällaisissa romaaneissa aina vain on kysymys yksilöllisestä rakkaudesta, eivät ne suinkaan ole kovinkaan kehittäviä. Romaanien jälkeen tulee elämäkertojen vuoro, n. s. »suurmiesten» elämäkertojen. Sillä vaikka pieninkin henkilö, joka luonnon hänelle antamalla

*) Vert. Palmgren: »Kirjastot ja kansan kasvatust» sekä kirjaani »Kansansivistysharrastuksia ulkomaillla».

koko voimalla edistää korkeata ihannetta, on siveellisesti yhtä suuri kuin n. s. »suurmies», niin kuitenkin aina jokainen ylevä aate keskittyy etupäässä niihin henkilöihin, joille luonto on antanut suurimmat lahjat asian perille ajamiseksi. Mutta tässäkin suhteessa sopii aina olla varuillansa siltä erehdykseltä, että nuo suurmiehet aina olisivat suuria. Ei Baconin suuri maine tiedemiehenä vähenny siitä, että hän oli siveellisesti ala-arvoinen; ei Runeberg luopunut ihailemasta Almqvistia suurena nerona, vaikka tämä todenmukaisesti myrkytti Enköpöngin apteekkarin; ei Kustaa II Adolf ollut pienempi sankarikuningas, vaikka hänellä oli lehtolapsi Margareta Cabeliaun kanssa; ei Shakespearen maine ole himmentynyt, vaikka hän vietti morsiamensa; ei Goethen, vaikka hän oli rakkaussuhteissa toisen miehen vaimoon; ei uskonnollisen Danten, vaikka himoitsi toisen aviovaimoa Beatrice Portinaria; ei Ibsenin, Viktor Hugon, eikä Zolan siitä, että heillä oli sivuvaimo elävän aviovaimon sivulla, eikä kirkon kaikkein pyhintä isää Augustinusta ole julistettu epäpyhäksi, vaikka hän viettikin toistakymmentä vuotta mitä julkeimmassa irstaisuudessa. Meidän tulee kaikesta huolimatta aina ihailla sitä aaterikkautta ja ennen kaikkea sitä tarmoa ja alttiiksiantavaisuutta, jolla he ovat ajaneet sitä suurta asiaa, jolle ovat koko elämänsä pyhittäneet. Elämäkertojen jälkeen ja niiden ohessa sopii lukea maantieteellisiä, historiallisia ja ennen kaikkea luonnontieteellisiä esityksiä; sillä luonnontieteet muodostavat kuitenkin sen tiederyhmän, joka enimmin on mullistanut ihmisten käsityskantaa ja vallankumouksellisesti vaikuttanut ihmiskunnan kehitykseen. Vihdoin voi käydä vaikeampiin tieteisiin käsiksi, varsinkin sellaisiin, joista kukin luulee enimmän hyötывänsä elämäntaistelussa. Ja aina tulee visusti muistaa, ettei valitse liian varhain liian vaikeita teoksia, joiden sisällystä ei voi riittävän helposti sulattaa, sillä tietysti lukemisen tarkoitus menee peräti hukkaan, jos lukiessa jää kovin paljon seikkoja ymmärtämättä. Ja jos sittenkin jotkut pai-

kat jäävät käsittämättä, on parasta toistaiseksi jättää ne syrjään, panna jokin kysymysmerkki laitaan ja lukea pari lehteä eteenpäin, jolloin kirjoituksen pääsisällitys useimmiten selviää, ja kun sitten uudestaan lukee nuo vaikeat paikat, selviävät nekin useimmiten itseltään. Muuten ei pidä panna aivan suurta painoa pikkujä sivuseikkoihin, sillä vaikka meidän aivojemme harmaassa massassa, johon meidän tietomme nähtävästi kasaantuvat, arviolta on noin 900 miljoonaa hermosolua tätä varten, niin eivät sittenkään nämä nähtävästi pysty saamaan tilaa kaikille tärkeämmille asioille, jos liian paljon pikkuseikkoja sinne myöskin sullotaan. Sangen monesti riittää, kun panee mieleensä, missä paikoin sitä tai sitä asiaa on laveammin käsitelty, jotta voisi tarvittaessa asianomaisesta paikasta hakea tarkempia tietoja. Vielä täytyy ottaa huomioon, että on edullista lukea verkalleen ja ajattelemalla — ellei luettu ole hyvin helppoa laatua ja lukija jo tottunut lukemiseen — *); että lukiessa on hyvä säännöllisesti tehdä muistiinpanoja ja, jos kirja on oma, alleviivauksia tärkeimpiin paikkoihin sekä muistutuksia laitetaan, lisäksi vielä on hyödyllistä kirjoituksen lopussa miettiä vielä kerta, mitä kaikkea on lukenut ja oppinut, ja sommitella siitä itsellensä loppukatsaus, ikäänkuin lopputiliksi kaikesta luetusta. Ei pidä myöskään lukea liian paljon kerrallaan, niin että aivot kovasti väsyvät; silloin n. s. apperceptio eli mielteiden lisäämiskyky melkoisesti vähenee, kuten lukuisilla tieteellisillä kokeilla varsinkin koulunuorison suhteen on toteennäytetty. —

Äskenmainittu kuuluisa Bacon kirjoituksessaan »On Studies» on huomauttanut, että oikeastaan on olemassa kolme lajia kirjoja: sellaisia, joita ei lainkaan pidä lukea — niitä on suunnattoman paljon —; toiseksi semmoisia, joita tulee lukea ainoastaan selaillemalla eli

*) Jos tottuu ajattelemalla lukemaan, totuttaa itsensä muutenkin harkitusti menettelemään ja järjestelmällisesti toimimaan.

kursoorisesti, ja vihdoin semmoisia, joita tulee lukea tarkasti, vieläpä niiden joukossa kaikkein parhaimpia pari kolmekin kertaa ainakin väliajoin, jotta sisältö painuisi tarkasti mieleen. Tähän viimeiseen lajiin kuuluvat tietysti kaikki maailmankirjallisuuden mestariteokset ja kaikki etevimmät tieteelliset teokset kansantajuisessa muodossa, ja koska ihmiselämä etupäässä on toimintaa, niin maailmankirjallisuuden kauneimpana ja loistavimpana kukkana ehkä on pidettävä draamallisia teoksia, jotka elävimmän esittävät tätä riehuvaa elämää monine puuhineen ja toimineen. Ja näitten joukossa taas Shakespearen ja Ibsenin draamojen ohessa ansaitsevat epäilemättä korkeimman aseman sosiaaliset eli yhteiskunnalliset näytelmät, olkootpa ne sitten murhetai huvinäytelmiä; semmoisista meillä kuitenkin vielä on suhteellisen suuri puute.

Täytyy suoraan ja peittelemättä sanoa, että vaikka sanomalehdistöä syystä on sanottu (lukien ainakin viime vuosisadan keskivaiheilta saakka) erääksi maailman suurvallaksi, sen lukemiseen ei kuitenkaan saa panna liian paljon aikaa — nerokas kirjailijatar Ellen Key ei soisi tavallisen ihmisen uhraavan siihen enempää kuin puoli tuntia päivässä. Paljon riippuu tässä suhteessa kuitenkin siitä, lukeeko hyvin ja monipuolisesti toimitettuja lehtiä. Enemmän aikaa sopii uhrata hyvien aikakauslehtien lukemiseen, joissa yleensä selostetaan kulttuuriasioita korkeammalta näkökannalta. Näitä voi helpompien kirjojen ohessa ottaa luettavaksi ääneen perheenjäsenten keskuudessa tai lukukerhoissa; sillä tällainen ääneensä lukeminen edistää suuresti ajatusten vaihtoa yleisistä kulttuuriasioista ja henkistä vireyttä asianomaisten kesken.

Kun valitsee itsellensä jotakin luettavaksi, on eräs seikka vielä huomioon otettava, nimittäin se, että valitsee semmoisia kirjallisia tuotteita, joiden tyyli eli muodollinen kirjoitustapa on mallikelpoinen, sillä täten oppii lukija itse käyttämään mallikelpoista esitystapaa kirjoituksissaan, mikä tietysti vaikuttaa taas niihin,

jotka puolestaan lukevat hänen kirjoituksiaan. Jokaisen tulee kasvattaa itseänsä myöskin aktiiviseksi tietojen antajaksi muille eikä vain passiiviseksi vastaanottajaksi eli yksipuoliseksi lukijaksi. Niin oli esim. muinaisuudessa suuri filosofi Platon muodonkin puolesta erinomainen kirjailija, jonka teoksia, niin filosofisia kuin ne ovatkin, jokainen vähänkin sivistynyt henkilö voi mitä suurimmalla mielihyvällä lukea. Uudemman kirjallisuuden tuotteista on muodollisessa suhteessa ranskalaiset ehdottomasti asetettava etusijalle. Saksalaiset esim. ovat suuresta tieteellisyydestään huolimatta tällä alalla aivan takapajulla. Sen he usein avoimesti itsekin myöntävät. Niin lausuu yllämainittu Bölsche: »Ei mikään ole valaisevampaa kuin meidän nykyisen korkeamman koulumme ehdoton kykenmättömyys oman äidinkielemme tyyliin nähden... Nuoret ylioppilaskokelaat kirjoittavat huolimatta päästötutkinnostaan tosiaankin tolkutonta (»barbarisch») tyyliä, niin, he eivät suorastaan voi kirjallisesti lausua ajatuksiaan.» Ja sangen sattuvasti lausuu F. J. Goetz ajatuksia herättävässä kirjassaan »Wie erleichtern wir unsere geistigen Arbeiten» (Bibliothek Goetz — Jahn Band III s. 43): »Ei mitään suorasanaista esitystä lueta niin helposti ja sujuvasti kuin ranskalaista proosaa. Ranskalainen ryhmittää ajatuksensa mahdollisimman loogilliseen ja yleensä luonnolliseen järjestykseen ja asettaa ne perätysten lukijan mukavasti mietittäväksi, niin että tämä voi kullekin näistä omistaa jakamattoman huomionsa. Saksalainen taas punoo ne toisiinsa sotkuiseksi ja taas sotkuiseksi ja vielä kerran sotkuiseksi vyyhdeksi, koska hän tahtoo sanoa kuusi asiaa yht'aikaa, sen sijaan että hän esittäisi ne toisen toisensa jälkeen.» Sama on oma kokemukseni. Monta vuotta sitten otin käteeni luettavakseni erään Roomassa asuvan korkeasti oppineen professorin teoksen Rooman muinaisjäänöksistä. Luettuani siitä muutamia lehtiä muodotonta sekamelskaa, jommoista ei mikään ranskalainen koulupoika korkeammilla luokilla kirjoittaisi,

täytyi minun kuitenkin jättää loppu lukematta. Mutta kuinka tietää valita juuri muodon puolesta mallikelpoisia kirjoja? Tässä suhteessa voi saada tehokasta apua jokaiselta uuden ajan hengessä kasvatetulta kirjastonhoitajalta, jolta kaikissa muissakin ylempänä mainituissa kohdissa voi saada arvokkaita neuvoja, sillä nykyään tulee kirjastonhoitajan — Amerikan kaikille muille maille esimerkiksi kelpaavan mallin mukaan — ennen kaikkea olla yleisön avustajana ja neuvonantajana kirjastosta haettujen kirjallisten aarteiden suhteen.

Ja mitä oikeammin ihminen oppii lukemaan, sitä enemmän kasvaa hänessä yleensä halu tietoon ja tietämiseen. Erittäin kauniisti on Anton Nyström Tukholman ja samalla myöskin koko maailman ensimmäisen työväenopiston eli »työväen instituutin» perustajana lausunut (Arbetareinstitutets mål, s. 10): »Elävä rakkaus tietoon ja tutkimukseen on elähdyttävä meidän aikamme mieliä, rakkaus, joka lämmittää sydämen, lujentaa luonteen ja murtaa kaikki esteet, joita ulkonaiset olosuhteet tai sisällinen velttous voi pystyttää, rakkaus ihmiskunnan korkeimpiin kysymyksiin ja tarkoituksiin, rakkaus joka käskee päivän taakan painostamanakin lausumaan: Pois kaikki pelkurimainen valitus välttämättömästä kohtalosta epätäydellisessä olemassaolossa, pois kaikki heikkous, joka hakee turhamaisia huvituksia ruumiin ja sielun turmioksi, pois kaikki morkkaamishalu, joka vain näkee varjopuolet ja itsekkäisyyden, mutta ei suuruutta eikä ihmisystävällisyyttä tässä inhimillisessä elämässä.» Paras seurakumppani tässä elämässä on paras kirjallinen tuote; se kohottaa meidän mieltämme korkealle jokapäiväisyyden yli, se opettaa meitä halveksimaan kaikkea pikkumaisuutta ja se kiihottaa meitä toimimaan ihmiskunnan korkeimpien ihanteiden toteuttamiseksi. Hyvän kirjan lukeminen on aina seurustelua jonkun jalon ja ylevämielisen henkilön kanssa. Mieleenpantavasti lausuu Englannin suuri luonnontieteilijä John Lubbock: »Voidaan todistaa, että tietämättömyys maksaa enemmän kuin tietoisuus» (sivistys). Mutta

ennen kaikkea ehkä nykyään tieto on valtaa. Tieto tekee ihmisen vaativammaksi, panee hänet vaatimaan enemmän tämän maailman tarjoamia etuja. Nerokas luonnontutkija Alexander von Humboldt lausuu: »Tiedon kanssa tulee ajattelevinen ja ajattelemisen kanssa totisuus ja tarmo suureen joukkoon.» Vanha Liebknecht väittää »Wissen ist Macht» (Tieto on valtaa) nimisen kirjansa esipuheen lopussa: »Sinä päivänä, jolloin tieto valaisee ja valtaa työtätekevän kansan suuret joukot, on meillä myös voimaa.» Tieto synnyttää tosiaankin, jos sitä oikein järjestelmällisesti hankitaan, aikaihmisessä voimakasta tahtoa. »Ja niin pian», lausuu Engels »Anti-Dühringissä», s. 177, »kuin kansan suurella joukolla — maalais- ja kaupunkilaistyöväestöllä ja talonpoikaisväestöllä — on tahto, tulee se hetki, jolloin se panee tahtonsa toimeen komentavaa sotilas-komeilua vastaan».

27. 2. 18.

MIMMOISEKSI IHMINEN ON KASVATETTAVA?

Mitä on kasvatust?

En aio tässä esittää niitä lukuisia määritelmiä, joita löytyy tästä asiasta. Mielestäni voin lyhyesti sanoa, että kasvatust on nuoren ihmisen totuttamista hyviin avuihin, niinkuin muitakin olentoja alemmilla asteilla (esim. koiraa) totutetaan jotakin parempaa tarkoituspärrää varten. Tämä totuttaminen tapahtuu tavallisesti yksityisten ihmisten, kuten vanhempien tali heidän sijassaan olevien henkilöitten avulla. Mutta hyvin suuressä määrässä totuttaa nuorta henkilöä hyvään ja valitettavasti myöskin pahaan ympäristö (milieu), s. o. sattumalta nuoren ihmisen tielle joutuneet henkilöt ja olosuhteet. Pääasiana on, että kasvatust — jos kasvatuksesta yli-